

ASSOCIATION OF PEOPLE OF SILESIAN NATIONALITY (IN LIQUIDATION) v. Poland (№ 26821/17)

Обставини справи

Ця справа стосувалася розпуску Асоціації осіб сілезької національності (Stowarzyszenie Osób Narodowości Śląskiej), об'єднання, зареєстрованого у 2011 році та ліквідованого у 2016 році, після звернення до суду органів прокуратури Польщі. Сілезія (Śląsk) – це історичний регіон, який зараз знаходиться на південному заході Польщі. Згідно з переписом 2011 року, майже півмільйона людей заявили, що вони мають польську і «сілезьку» національність.

21 грудня 2011 року Опольський окружний суд зареєстрував асоціацію-заявника, вказавши на можливість такої реєстрації, оскільки установчий договір не містив термінів «сілезька нація» або «сілезька національна меншина», а лише посилання на «сілезьку національність». Крім того, установчий договір також містив фразу, яка підтверджувала, що асоціація-заявник не збирається реєструвати виборчі списки (listy wyborcze).

У невстановлену дату Опольська воєводська прокуратура оскаржила зазначене вище судове рішення на підставі того, що установчий договір суперечив положенням національного законодавства, оскільки він містив посилання на «сілезьку національність» та ставив членство в асоціації в залежність від заявленої національності, якої не існує в польській правовій системі.

7 вересня 2012 року Опольський регіональний суд відхилив скаргу прокуратури і залишив у силі рішення суду першої інстанції та підкреслив, що рішення про реєстрацію асоціації-заявника не створило «сілезьку національність» або національну меншину, яка не існує згідно з національним законодавством. Більше того, реєстрація асоціації-заявника не дозволила б сілезцям скористатися привілеями, які надаються виборчим комітетам зареєстрованих національних меншин.

5 грудня 2013 року Верховний Суд скасував рішення від 7 вересня 2012 року і направив справу до Опольського регіонального суду. Верховний Суд вказав, що суд, який реєструє асоціацію, зобов'язаний перевірити відповідність її установчого договору закону, а також дотримання певних формальних вимог. Верховний Суд погодився з тим, що засновники асоціації можуть обирати її назву, водночас така назва не повинна вводити в оману і не повинна порушувати права інших осіб. Також Верховний Суд зазначив, що назва асоціації-заявника вводила в оману, і з цієї назви можна було зробити певні висновки. Зокрема, визнання сілезької національності може призвести до послаблення єдності та цілісності польської держави. Асоціація також

могла б скористатися привілеями, наданими національним меншинам Виборчим кодексом, наприклад, звільненням від вимоги, щоб партія або інша організація, яка бере участь у виборах, отримала щонайменше 5 % голосів виборців для отримання місць в парламенті. Крім того, суд послався на свою попередню практику і підкреслив, що свобода вибору національності може здійснюватися лише щодо націй, які існують об'єктивно і були створені в ході історичного процесу. Він спирався на рішення ЄСПЛ у справі *Gorzelik and Others v. Poland*[GC], no. 44158/98, ECHR 2004-I та свої попередні рішення, винесені щодо об'єднання Союзу осіб сілезької національності.

7 березня 2014 року Опольський регіональний суд скасував рішення від 21 грудня 2011 року і направив справу до Опольського окружного суду.

Рішенням від 9 січня 2015 року Опольський окружний суд розпустив асоціацію-заявника та прийняв рішення про її ліквідацію. В обґрунтування свого рішення суд зазначив, що розпуск асоціації можливий, якщо його діяльність продемонструвала грубе і неодноразове порушення закону або положень установчого договору, а також якщо немає перспективи реформування діяльності асоціації з метою приведення її у відповідність до закону і положень установчого договору. Так, асоціації-заявнику було запропоновано внести зміни до установчого договору з метою приведення його у відповідність до вимог законодавства, однак не всі необхідні зміни були внесені. Зокрема, делегати позачергових загальних зборів асоціації-заявника заперечували проти внесення змін до пунктів 1, 11 і 43 установчого договору, які стосувалися «сілезької національності». Зрештою Опольський окружний суд вказав, що сілезці не були визнані етнічною / національною меншиною жодним національним законодавством, проте асоціація-заявник посилалася на «сілезьку національність» у своєму установчому договорі та назві.

18 червня 2015 року Опольський регіональний суд відхилив апеляційну скаргу асоціації-заявника.

12 жовтня 2016 року Верховний Суд відмовив у прийнятті касаційної скарги асоціації-заявника до розгляду.

Звертаючись до ЄСПЛ асоціація-заявник, з посиланням на статті 9, 11 та 14 Конвенції, скаржилася на свавільність прийнятого рішення про розпуск Асоціації осіб сілезької національності.

В свою чергу ЄСПЛ, з огляду на предмет скарги, здійснював її розгляд лише за статтею 11 Конвенції.

Оцінка Суду

ЄСПЛ нагадав, що свобода об'єднань не є абсолютною, і слід визнати, що якщо об'єднання своєю діяльністю або намірами, прямо чи опосередковано заявленими у своїй програмі, ставить під загрозу державні інституції або права

і свободи інших осіб, стаття 11 Конвенції не позбавляє Державу повноважень захищати такі інституції та осіб. Більше того, статут і програма об'єднання не можуть братися до уваги як єдиний критерій для визначення його цілей і намірів. Програма об'єднання може приховувати цілі та наміри, відмінні від тих, які воно проголошує. Щоб переконатися в цьому, необхідно порівняти зміст програми з діями членів об'єднання та позиціями, які вони відстоюють. Взяті разом, ці дії та позиції можуть мати значення у провадженні щодо розпуску об'єднання за умови, що в цілому вони розкривають його цілі та наміри (див. рішення у справі *Gorzelik and Others v. Poland* [GC], № 44158/98, § 94, ECHR 2004-I, та рішення у справі *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey* [GC], № 41340/98 та 3 інших, § 101, ECHR 2003-II) (пункт 38 рішення).

Суд також повторив свою прецеденту практику, відповідно до якої від Держави не можна вимагати, щоб вона чекала, перш ніж втрутитися, поки об'єднання не почне здійснювати конкретні кроки для реалізації політики, несумісної із нормами Конвенції та принципами демократії (див., *mutatis mutandis*, *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others*, згадане вище, § 102). Однак широкі заходи превентивного характеру, спрямовані на придушення свободи зібрань і вираження поглядів, за винятком випадків підбурювання до насильства або відмови від демократичних принципів, якими б шокуючими і неприйнятними не здавалися владі певні погляди або слова, що використовуються, і якими б нелегітимними не були висунуті вимоги, наносять шкоду демократії і часто навіть ставлять її під загрозу. Однією з головних характеристик демократії є можливість вирішувати проблеми шляхом діалогу, не вдаючись до насильства. Демократія процвітає завдяки свободі вираження поглядів. З цієї точки зору, не може бути виправданим перешкоджання групі осіб лише через те, що вона прагне публічно обговорити певні питання і знайти рішення відповідно до демократичних правил (див. рішення у справі *Çetinkaya v. Turkey*, № 75569/01, § 29, від 27 червня 2006 року; *Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria*, № 29221/95 та № 29225/95, §§ 88 та 97, ECHR 2001-IX; та *United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey*, від 30 січня 1998 року, § 57, Reports of Judgments and Decisions 1998-I) (пункт 39 рішення).

З огляду на обставини справи ЄСПЛ визнав, що рішення про розпуск та ліквідацію асоціації-заявника становило втручання у свободу об'єднання і таке втручання суперечить статті 11 Конвенції, якщо воно не було «передбачене законом», не переслідувало одну або більше законних цілей відповідно до пункту 2 цієї статті та не було «необхідним у демократичному суспільстві» для їх досягнення (пункт 42 рішення).

Суд погодився з позицією Верховного Суду, що оскаржуваний захід було вжито з метою «запобігання заворушенням» та «захисту прав інших осіб», які є законними цілями для цілей статті 11 Конвенції. Однак, незважаючи на те, що

національні суди посилалися на рішення у справі *Gorzelik and Others v. Poland*, вони не розглянули питання сумісності оскаржуваного заходу з Конвенцією у світлі її прецедентної практики Суду щодо свободи об'єднань (пункти 45, 48 рішення).

ЄСПЛ зазначив, що хоча національні суди констатували неодноразове недотримання закону асоціацією-заявником, ані Верховний Суд, ані суд першої інстанції, який розпустив асоціацію-заявника 9 січня 2015 року (більш ніж через 3 роки після її реєстрації), не посилалися на будь-які, ймовірні або вчинені, незаконні або антидемократичні дії асоціації-заявника чи її членів. Крім того ЄСПЛ відхилив аргумент Уряду про необхідність такого втручання у демократичному суспільстві через можливе використання асоціацією-заявником виборчих привілеїв, оскільки асоціація прямо заявила у своєму установчому договорі, що вона не буде реєструвати виборчий комітет на парламентських виборах. При цьому національні суди не дослідили дану обставину, а з мотивувальної частини їх рішень неможливо встановити чи надавала сама по собі реєстрація асоціації-заявника право на реєстрацію виборчого комітету або на отримання будь-яких виборчих переваг (пункти 49–50 рішення).

На думку ЄСПЛ вирішальним питанням у розпуску асоціації-заявника була її назва та формулювання двох положень її установчого договору, які посилалися на те саме поняття, що використовувалось в назві, тобто на «сілезьку національність» (пункт 53 рішення).

Національні органи влади не довели, що назва асоціації-заявника та формулювання двох положень її установчого договору, в яких згадується «сілезька національність», могли становити загрозу громадському порядку. За відсутності будь-яких конкретних доказів того, що, вирішивши назвати себе «Асоціацією осіб сілезької національності», об'єднання-заявник обрало політику, яка становила реальну загрозу громадському порядку або демократичному суспільству, Суд вважав, що доводи, які ґрунтуються на назві асоціації та формулюванні двох положень її установчого договору, не могли самі по собі виправдати її розпуск (див., *mutatis mutandis*, *Ouranio Toxo and Others v. Greece*, no. 74989/01, §§ 41, ECHR 2005-X (витяги) та *United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey*, цитоване вище, § 54, та *Association of Citizens "Radko" and Paunkovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 74651/01, §§ 72, ECHR 2009 (витяги) (пункт 54 рішення).

З огляду на викладене вище, ЄСПЛ виснував, що підстави, на які посилалися органи влади для розпуску асоціації-заявника, не були відповідними та достатніми. Отже, не було доведено, що обмеження, застосовані у цій справі, а саме розпуск асоціації-заявника, переслідували «нагальну суспільну потребу».

Відповідно, мало місце порушення статті 11 Конвенції (пункти 55–56 рішення).

Висновок

Порушення статті 11 Конвенції (свобода зібрань та об'єднання).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 14 березня 2024 року й набуло статусу остаточного 14 червня 2024 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.